

MANZINGER KRISZTIÁN*

Innovációs bázisok vagy szuverenitást fenyegető entitások? A kiváltságolt városok kihívásai a hondurasi Próspera példája alapján

*Are Charter Cities Innovation Theatres or Threats to State Sovereignty?
The Example of Próspera in Honduras*

ABSZTRAKT

Hondurasban a 2009. évi katonai puccs után hatalomra került korrupt elit új gazdaságösztönző eszközök létrehozása keretében lehetővé tette külföldi befektetőknek az állam területén különleges gazdasági övezetek (ún. ZEDE-k) létrehozását. Ezeknek az övezeteknek joguk volt magánjogi szabályrendszerüket maguknak megalkotni, amitől Tegucigalpa az ország gazdasági helyzetének javulását várta. A leghíresebb megvalósult ZEDE Próspera lett, amely mögött döntően USA-beli kockázati tőkekezelők állnak. A ZEDE-kről szóló hondurasi jogszabályi keret 2024. évi megsemmisítése után bizonyos mértékű bizonytalanság állt be, mert bár elvileg 10, illetve 50 éves védettséget élveznek a megvalósult befektetések, de a társadalmi és politikai környezet ellenségessé válása jelentős akadályt képezhet a további működés vonatkozásában.

Kulcsszavak: kiváltságolt város, beruházás, szuverenitás, innováció

ABSTRACT

In Honduras, the corrupt elite that came to power after the 2009 military coup allowed foreign investors to create special economic zones in the country as part of a new economic stimulus package. These zones were allowed to create their own private legal framework, which Tegucigalpa hoped would improve the country's economic situation. The most famous ZEDE implemented has been Próspera, which is mainly backed by US venture capital managers. After the Honduran legal framework on ZEDEs was repealed in 2024, a certain amount of uncertainty arose, as although investments are protected for 10, or 50 years, the hostile social and political environment might pose a significant obstacle to their continued operation.

Keywords: charter city, investment, sovereignty, innovation

A jogtól nem idegenek az atipikus jogintézmények, azonban a számuk a közjogban és a nemzetközi jogban nem magas. Vizsgálati jelentőségüket az egyediségük adja, amellyel beilleszkednek a nemzeti, illetve a nemzetközi jog kereteibe. Jelen írás a modern kiváltságolt városok, a „magánvárosok” helyzetét, szabályozási kérdéseit vizsgálja. A történeti bevezető és rövid szakirodalmi áttekintés után a szerző a hondurasi Próspera példáján keresztül ismerteti a felmerülő alkotmányos kérdéseket és nemzetközi jogi kihívásokat. Az írás a klasszikus jogi elemző módszertant alkalmazza, amely egyrészt szakirodalomra, másrészt elsődleges forrásokra alapul. Az elemzés ez utóbbi része részben a vonatkozó hondurasi jogszabályi

* Dr. Manzinger Krisztián, egyetemi adjunktus, mb. tanszékvezető, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Nemzetközi Jogi Tanszék; e-mail: manzinger.krisztian@kre.hu; ORCID: 0000-0001-9244-5741.

környezet változását mutatja be döntően jogszabályok, illetve legfelső bírósági ítéletek ismertetése révén, részben pedig Próspera működéséről ad gyakorlati ismereteket.

1. Történeti előzmények

A középkorban az atipikus területi jogállások gyakorlata széles körben elterjedt volt – elegendő magyar példaként a Székelyföldhöz vagy Királyföldhöz hasonló kiváltságolt területekre gondolni, amelyek az állam részét képezték, de sajátos igazgatási rendszert működtettek és nagyfokú autonómiát élveztek. Az abszolutizmus térnyerésével a centralizált állam ezt a területi-jogi elkülönülést felszámolni igyekezett, azonban a jelenség nem tűnt el teljesen, hanem döntően a gyarmati igazgatás területére helyeződött át, és sok esetben magánjogi formát öltött. A klasszikus példa az 1660–1874 között létezett Angol, majd Brit Kelet-Indiai Társaság, de ide sorolhatók még az 1602–1799 között működött Holland Kelet-Indiai Társaság vagy az 1884–1920 között létezett Német Kelet-Afrikai Társaság is. E gyarmatosító társaságok annak ellenére sem voltak a nemzetközi jog alanyai, hogy a Brit Kelet-Indiai Társaság az indiai fejedelmek vonatkozásában rendelkezett a hadüzenet (*jus ad bellum*), a szerződéskötés (*jus tractatum*) és a követek küldésének (*jus legationis*) jogával, míg a Holland Kelet-Indiai Társaság ezeken felül önálló közigazgatást és igazságszolgáltatást is működtethetett.¹

Az állam szempontjából a kiváltságolt területek vonatkozásában a kihívás akkor jelentkezett különösen élesen, amikor azok – legyen szó köz- vagy magánjogi entitásról – jogállásukat kihasználva el kívántak szakadni az államtól, ahogy az történt a kunok elleni védekezés céljából a Barcaságba betelepített és e törekvései miatt kiűzött Német Lovagrend esetében 1225-ben.² Nem járt viszont ilyen jól a lengyel király, aki 1230-ban telepítette le a Magyarországról elűzött lovagrendet Toruń térségében a poroszokkal szembeni védekezés érdekében: a lovagrend a védekezést ugyan sikerrel elvégezte és a 13. század végére onnan kiindulva a Baltikum jelentős részét elfoglalta, de közben a várost és vidékét elszakította Lengyelországtól. Hasonló példa a máltai lovagrendé – hivatalos nevén a Szuverén Jeruzsálemi, Rodoszi és Máltai Szent János Katonai és Ispótyos Rend –, amely a 11. században Jeruzsálemben alakult gyógyító rendként, majd a 14–16. században a fegyverrel elfoglalt Rodosz, illetve a 16–18. században Málta uralma révén a nemzetközi jog alanyává vált, amely státuszt a nemzetközi közösség jelentős részének meglátása szerint a földközi-tengeri sziget 1798-as elvesztését követően is megőrizte.³

2. Kiváltságolt városok a modern korban

A különleges jogállás intézménye napjainkban sem idegen, elegendő csak a különböző területi autonómiákra vagy különleges gazdasági övezetekre gondolni. A jelen írásban is vizsgált, az államtól elkülönülő igazgatással működő városok kérdése ez utóbbihoz kapcsolódva, az urbanizáció és a technológiai fejlődés előrehaladásával, illetve a gazdasági fejlődés előmozdításának céljával jelent meg. Napjainkra a világ népességének mintegy 70%-a városlakó, ami sok helyen eredményezett zsúfolt, nehezen élhető, infrastrukturálisan terhelt és drága lakhatást. A 2015–2030 közötti időszakra vonatkozó fenntartható fejlődési célok

¹ WENINGER László Vincze: *Az új nemzetközi jog*. Turcsány Antal Kiadója, Budapest, 1927, 40.

² Köpeczi Béla (főszerk.): *Erdély története I. A kezdetektől 1606-ig*. Akadémiai, Budapest, 1986, 298.

³ A máltai lovagrend szuverenitása és ebből fakadóan a nemzetközi jogalanyisága kapcsán felmerülő kérdések kapcsán lásd KARSKI, Karol: The International Legal Status of the Sovereign Military Hospitaller Order of St. John of Jerusalem of Rhodes and of Malta. *International Community Law Review*, 2012/1, 19–32. (doi: 10.1163/187197312X617674)

(SDG-k) nem véletlenül célozzák kiemelten a városok és az emberi települések befogadóvá, biztonságossá, ellenállóvá és fenntarthatóvá tételét; ami összefonódik a harmadik generációs emberi jogok érvényesülésével, és így a zöld demokrácia térnyerését is prognosztizálhatja.⁴

A változó társadalmi igények – párosulva a technológiai fejlődés jelentette lehetőségekkel – a városok működtetésének újragondolását, az okos városok⁵ (*smart cities*) megjelenését eredményezték. Ez sokak számára egyfajta utópisztikus víziók megfogalmazásának lehetőségét adta, akár akként, hogy a nemzetek ideje lejárt és helyettük az önkormányzó, „szuverén diplomáciát megvalósító” városok lesznek a jövő világrendjének alapjai,⁶ már csak azért is, mert az államoktól eltérően képesek hatékonyabban megjeleníteni lakosaik érdekeit akár a nemzetközi jogalkotásban is.⁷ A városok globális jelentőségét vizsgáló kutatások nem újszerűek, az 1990-es évek elejétől kezdve foglalkoztatja a tudományosságot a kérdés, nem függetlenül a hidegháború végén jelentkező, az államok szerepének leértékelődéséhez kapcsolódó várokozásoktól.⁸

A tudatos városépítési törekvésnek vannak előképei. Egyes 19. századi francia és brit fejlesztési projektek bizonyították, hogy a munkásnegyedek megfelelő minőségű és mennyiségű infrastruktúrával való ellátása csökkenti a társadalmi feszültségeket és javítja a termelékenységét.⁹ Ezeket a tapasztalatokat a 20. század sok városfejlesztési projektjénél felhasználták, de például az állami beruházásként megvalósított Brazíliaváros esete jól mutatta, hogy a fejlesztésre fordított források átcsoportosítása okán az ország más részei komoly gazdasági és társadalmi kihívásokkal szembesülhetnek.¹⁰ A brazíliai tapasztalatok nem egyedüliek: több fejlesztést hátráltattak pénzügyi nehézségek, a megvalósítás komplexitásának mértéke, technikai kihívások, illetve politikai bizonytalanságok, arról nem is beszélve, hogy a tervezők többnyire a középosztályra „szabták” fejlesztési terveiket, miközben a városi lakosság többségét hagyományosan nem ők teszik ki.¹¹ Az állami források korlátozottsága okán sok esetben az állam a magántőke bevonásával kívánja a városfejlesztéseket végrehajtani.

Habár mást jelentenek, a kiváltságolt városok (*charter cities*)¹² és az okos városok (*smart cities*), illetve a szabadkereskedelmi övezetek szinonimaként kezelése jelen vizsgálat tekintetében indokolt lehet abból a szempontból, hogy alapvető közös jellemzőjük a gazdasági fejlődés és a technológiai innováció előmozdítása. A szabadkereskedelmi övezetek sokszor, de nem kizárólagosan már meglévő infrastruktúrát vesznek alapul, annak fejlesztését célozzák,

⁴ SZIEBIG Orsolya Johanna: A fenntartható települések fogalmának jogi építőkövei, a digitalizáció fényében. *Iustum Aequum Salutare*, 2024/4, 105–112. (doi: 10.69695/ias.2024.4.05)

⁵ Az okos városok digitális technológiára épülő innovatív megoldásokat ültetnek gyakorlatba a társadalmi és gazdasági hasznosság és fejlődés érdekében úgy, hogy 21. századi élhető és energikus infrastruktúrát és ökoszisztémát valósítsanak meg a közösségek, cégek és kormányok partnerkénti bevonásával. BABAR, Ali: *Smart Cities: Socio-Technical Innovation for Empowering Citizens. AQ: Australian Quarterly*, 2016/3, 19.

⁶ KHANNA, Parag: Beyond city limits: The age of nations is over. The new urban era has begun. *Foreign Policy*, 2010/181, 122–127.

⁷ BESSON, Samantha–MARTÍ, José Luis: Cities as democratic representatives in international law-making. In: Aust, Helmut Philipp–Nijman, Janne E. (eds.): *Research Handbook on International Law and Cities*. Edward Elgar, Cheltenham, Northampton, 2021, 341–353. (doi: 10.4337/9781788973281.00036)

⁸ AUST, Helmut Philipp–NIJMAN, Janne E.: The emerging roles of cities in international law – introductory remarks on practice, scholarship and the Handbook. In: Aust, Helmut Philipp–Nijman, Janne E. (eds.): *Research Handbook on International Law and Cities*. Edward Elgar, Cheltenham, Northampton, 2021, 3. (doi: 10.4337/9781788973281)

⁹ SIMON, David: Green Cities: From Tokenism to Incrementalism and Transformation. In: Simon, David (ed.): *Rethinking Sustainable Cities: Accessible, Green and Fair*. Policy Press, Bristol, 2016, 63–64. (doi: 10.56687/9781447332855-009)

¹⁰ KELLY, Jared: The City Sprouted. *Consilience*, 2020/6, 73–85.

¹¹ SIMON: i. m., 80.

¹² A *charter city* terminológiának leginkább a ma már a magyar jogtörténetben használt kiváltságolt település (terület) kifejezés tartalma felel meg, amely szerint az adott település (terület) uralkodói oklevélben foglalt jogokkal rendelkezett, amelyek védelme főszabály szerint minden uralkodó számára kötelező volt.

míg az okos városok tervezése és építése esetében a helyzet fordított: többnyire nem egy már meglévő városi infrastruktúrára épül rá a technológia, hanem az új várost úgy tervezik, ahogy azt a technológia szempontjai a legcélszerűbbé teszik. A fejlesztés minden esetben pénzigényes, ezért állami források, de sok esetben a magánszféra bevonása nélkül nem kivitelezhető. Ez utóbbi esetben különösképpen felmerül annak kérdése, hogy a magánbefektetők „mit kapnak cserébe”: az állam milyen jogosítványokat ad át számukra annak érdekében, hogy azokat a beruházásokat, amelyekről a gazdasági fejlődés serkentését remélik, náluk (és ne máshol) valósítsa meg a magántőke. A vizsgálatnak rengeteg aspektusa lehet: technológiai és technikai, magánjogi (ideértve a nemzetközi magánjogot is), illetve közjogi. A jelen írás ez utóbbit, részben az alkotmányjogi, részben a nemzetközi jogi vonatkozásokat kívánja vizsgálni, döntően a hondurasi tapasztalatok alapján.

A kiváltságolt városok tekintetében kiemelkedő jelentőségű *Paul Romer*, a 2018-ban közgazdasági Nobel-díjat kapott amerikai közgazdász 2009. évi TEDx-előadása, amelyben amellettt érvelt, hogy könnyebben lehet gazdasági fejlődést teremteni, ha egy fejletlen ország megengedi, hogy egy nem korrupt, igazgatási tapasztalatokkal rendelkező entitás egy új típusú metódussal igazgassa területének egy részét.¹³ Elképzelése szerint fejlődő országok lakatlan régióiban célszerű a kiváltságolt városokat létrehozni, amelyeknek nyitva kell állniuk a tőke és a bevándorlás előtt, viszont amelyek jogállását egy külföldi, tiszteletben álló és kompetens garantor államnak, például Svájcnak kell biztosítania. Az állami szuverenitásuk utközésének veszélye okán azonban ez utóbbi komponens lett az elmélet legvitatottabb pontja. Romer ötletének lényege a *win-win* helyzet, amelyben a lakosság megfelelő közigazgatást, egészségügyi ellátást és iskoláztatást kap, a fogadó állam az adók egy részét, illetve egy gazdasági *hub*-ot, ami fejlődésének kiinduló állomása lehet, míg a külföldi entitás – Romer tervei szerint az idegen állam – befektetési lehetőségeket, olcsó munkaerőt és nem utolsósorban a sikeres megvalósítás büszkeségét.

A világban az 1960-as évektől létesültek gazdasági fejlesztést célzó különleges gazdasági övezetek. Ezek legismertebb prototípusainak Szenen és Dubai számítanak, de sikeres és követendő példának tekintik Hongkong és Szingapúr modelljeit is. A kulcs a sikerükben a jobb jogrendszer, erősebb jogbiztonság, a kisebb korrupció és a kompetens adminisztráció.¹⁴ A szakirodalom azonban ezzel kapcsolatosan egyáltalán nem egységes. *Daron Acemoglu* és *James A. Robinson* „Miért buknak el nemzetek?” című munkájában például az intézményrendszer stabilitása és professzionális jellege, illetve a gazdasági prosperitás összefüggései alapvetésnek minősülnek, míg *Yi Wen* „Egy gazdasági szuperhatalom születése: Kína gyors iparosodása titkának leleplezése” című könyvében amellettt érvel, hogy az embrionális fejlődés elmélete alapján a gazdasági fejlettség nem az intézményi kultúrába kódolt, hanem tudatos kormányzati beavatkozás függvénye. Mindkét megközelítésnek vannak megfontolandó pontjai, de a különbségeik ellenére egyértelműen kirajzolódik mindkettőből az állam szerepvállalásának fontossága.

A tudatos és sikeres fejlesztés egyik mintáját jelenthetik a fejlesztő államok, így például Dél-Korea, ahol az állami szerepvállalás jelentős az okos városok kiépítésében, ennek alapját pedig az adja, hogy a dél-koreai építőipari, illetve információs- és technológiai ipari kapacitások világviszonylatban is az élvonalba tartoznak. A zászlóshajó projektnek tekintett Songdo célja a Szingapúrhoz és Hongkonghoz hasonló gazdasági és innovációs központtá válás.¹⁵ Az okos városok lényege az igények figyelése és azonnali kielégítése, ami csak mindent lefedő CCTV-

¹³ Romer, Paul: Why the world needs charter cities. 2009. augusztus 5. <https://www.youtube.com/watch?v=mSHBma0Ithk> (2025. 12. 01.).

¹⁴ Alexander, Scott: Prospectus On Próspera: A look at Próspera, the charter city taking shape in Honduras. *Astral Codex Ten*, 14 April 2021. <https://www.astralcodexten.com/p/prospectus-on-prospera> (2025. 12. 10.).

¹⁵ CRAFT, Lucille: Home Sweet Utopia. *ASEE Prism*, 2013/6, 29.

k¹⁶ révén lehetséges. A kulturális különbségek az okosvárosok tekintetében ezért meghatározók: amíg a nyugati embereket *George Orwell* „1984”-ére emlékezteti az állandó és mindenre kiterjedő megfigyelés, addig egy koreai számára ez kevésbé zavaró,¹⁷ viszont egy autokrata rendszer működtetésében már további kérdőjeleket vethet fel.¹⁸ Összességében a bekamerázás mindenképpen fejlődési korlátnak minősül a magánélet sérthetlenségére oly érzékeny – nem feltétlenül csak nyugati – emberek vonatkozásában.

Habár jelen írásban a technológiai vonatkozásokat nem vizsgáljuk, azt mindenképp érdemes hangsúlyozni, hogy az okos városok intelligens rendszerei nemcsak jelentős beruházásokat, de egymással kompatibilissé tehető standardok szerint működő rendszereket is kívánnak.¹⁹ Ez elkerülhetetlenné teszi a magánszektorban működő cégek bevonását, viszont a befektetések és általában a gazdasági szektor működésének logikájából fakadóan számukra a nyereség elsődleges fontosságú, ami lehet ellentétes az okos városok lakóinak, de az önkormányzatnak vagy az államnak az érdekeivel is.²⁰ Ennek következménye, hogy ahol az állam kellő forrással rendelkezik – így például Songdóban vagy az egyesült arab emírségekbeli Masdarban –, ott a beruházás erős állami részvétellel valósul meg. Ez azért is kiemelkedő fontosságú, mert egyrészt az államok kényesen vigyáznak a szuverenitásukra, és igyekeznek kerülni mindent, ami csorbíthatná azt, másrészt azért, mert látszanak törekvések arra, hogy az államok globálisan is kordában tartsák a tőkét és a magánvállalatokat – elegendő csak a globális társasági adó 2021. évi bevezetésére gondolni, amelyet 130-nál is több ország támogatott.²¹

Érdemes hangsúlyozni azt is, hogy nemcsak szimbolikus, hanem fizikai és földrajzi jellemzőkre is figyelemmel kell lenni ezen entitások létrehozása kapcsán. India szabadkereskedelmi övezetei például azért lettek sikertelenek, mert a kijelölt területek túl kicsik voltak, és nem tették lehetővé a megfelelő léptékű infrastrukturális beruházások megvalósítását. Hasonlóképpen gondot okoz, ha az adminisztráció centralizált és bürokratikus, mert ez a korrupciónak és az elhúzódozó folyamatoknak ágyaz meg,²² miközben a sikerben nagy szerepe van az állami kontroll hatékonyságának, ami még egyébként autokrata rendszerekben is sikeressé teheti a modell alkalmazását.²³

3. Honduras különleges gazdasági övezetei

A 112.000 km² területű, Magyarországhoz hasonlóan 9,5 millió lakossal rendelkező közép-amerikai ország a világ szegényebb feléhez tartozik: az egy főre jutó nominális GDP hatoda-hetede a magyarországinak. Az ország politikai kultúrája a térségi hagyományokat követi: gyakoriak a katonai puccsok, így például a 2021-ben megválasztott államfő, *Xiomara Castro*

¹⁶ A CCTV különböző térfelügyelő, biztonsági és megfigyelő kamerarendszereket jelent, amelyek zártláncú rendszerként működnek az okos városokban pl. a közlekedésirányítás és -optimalizálás, a közbiztonság ellenőrzése, az infrastruktúra-fejlesztés és más célok érdekében.

¹⁷ CRAFT: i. m., 30.

¹⁸ SIMON: i. m., 80.

¹⁹ Qi, Justin: Urban Intelligence. Smart Cities and the Future of Inclusive Growth. *Harvard International Review*, 2019/3, 18.

²⁰ VESELITSKAYA, Natalia–KARASEV, Oleg–BELOSHITSKIY, Alexey: Drivers and Barriers for Smart Cities Development. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 2019/1, 107.

²¹ A törekvést természetesen aláássa az USA 2025 januári kivonulása, ami vélhetően teljesen vagy jelentős mértékben ellehetetleníti a tervezett célok elérését.

²² FERNÁNDEZ, Daniel–DIRKMAAT, Olav: Impacto Económico de una zona de empleo y desarrollo económico (ZEDE) en Honduras. *UFM Market Trends*, 2019, 9. <https://trends.ufm.edu/investigacion/honduras-zede-2019/> (2025. 12. 10.).

²³ McAteer, Dan: A conversation with Quinn Slobodian: Crack-Up Capitalism (Penguin, 2023). *Centre for Intellectual History University of Oxford*, 17 April 2023. <https://intellectualhistory.web.ox.ac.uk/article/a-conversation-with-quinn-slobodian-crack-up-capitalism-penguin-2023> (2025. 12. 10.).

férjét, a 2006-ban megválasztott *Manuel Zelaya*-t katonai puccs távolította el 2009-ben. Az ország befektetési szempontból nem vonzó: az *Economic Freedom Index* 2025. évi besorolása alapján (miként 1995 óta négy évet leszámítva mindig) a „többnyire nem szabad” kategóriába esik, az értéke a világon mért 184 ország közül a 90., a 32 közép- és dél-amerikai ország közül pedig a 20. helyre sorolt. A legfőbb kihívásokat a lassú jogfejlesztés, a tulajdonjog védelmének gyengesége, a feketemunka, a korrupcióellenes fellépés hiányosságai, valamint a politikai befolyásnak alávetett igazságszolgáltatás okozzák.²⁴ A gazdasági adminisztráció kifejezetten nehézkes: a Világbank által 2006–2020 között kiadott *Ease of Doing Business* értékelésében Honduras mindig átlagos értékelést kapott – a legutolsó évben a 133. helyen szerepelt a vizsgált 190 országból.²⁵

Az ENSZ különleges jelentéstevőjének 2025. évi értékelése hangsúlyozta, hogy a 2009. évi puccs megtörte a demokratikus kormányzás hagyományát, jelentősen csökkentette a közintézményekbe vetett bizalmat és az emberi jogok szintjét, illetve aláásta az alapvető szabadságok érvényesülését. Mindezek Honduras hagyományos problémáival, a korrupcióval, a jogállamiság alacsony és az erőszak magas szintjével együtt növelték az intézmények sérülékenységet és a bevonásra épülő fejlődés ellen hatottak.²⁶ A puccsot követően hatalomra került Honduras Nemzeti Pártja (*Partido Nacional de Honduras*) a gazdasági fejlődés érdekében és a fentebb említett strukturális akadályok leküzdését célozva szélsőségesen neoliberális gazdaságpolitikába kezdett, amelynek egyik tartópillérévé a külföldi tőke bevonását tették, amit engedményekkel igyekeztek elősegíteni. A kezdeményezés nem volt előzmények nélküli, Honduras már 1976-ban, illetve 1991-ben is próbált exportot elősegítő szabadkereskedelmi övezeteket létrehozni, azok a próbálkozások azonban nem bizonyultak sikeresnek.²⁷ A 2009-et követően jelentkező törekvés része lett a Paul Romer által hirdetett kiváltságolt városok létrehozása.

Ennek érdekében a 2011. január 19-én elfogadott 283-2010. sz. törvénnyel a Különleges Fejlesztési Régiók (*Regiones Especiales de Desarrollo, RED*) intézménye bekerült a hondurasi alkotmányba. A törvény előkészítésébe a hondurasi adminisztráció Romert is bevonta, azonban ő később visszalépett, egyrészt az Átláthatósági Bizottság létrehozásának elmaradása miatt, másrészt azért, mert a hondurasi kormány a vállalati befektetést preferálta, és elutasította Romer javaslatát, hogy a külföldi befektető egy állam legyen.²⁸ A RED-ek létrehozását lehetővé tevő, az állam alkotmányát módosító 283-2010., illetve 04-2011. számú törvényeket azonban a hondurasi Legfelső Bíróság 2012. október 17-i ítéletében alkotmányellenesnek nyilvánította.²⁹ A bíróság érvelése szerint a RED-ek szabályozása sértette Honduras szuverenitását, továbbá az alkotmány államterület sérthetlenségére és kormányformára vonatkozó előírásait. A bíróság úgy vélte, hogy a RED-ek létrehozásának lehetősége – vagyis külföldi befektetők számára területi, szervezési és működtetési autonómia biztosítása – ütközik az alkotmány előírásaival, így a 107. cikkel, amely tiltja az államterület elidegenítését, a 13. cikkel, amely tiltja az állami tulajdon elidegenítését, és a 19. cikkel, amely – hazaárulásnak minősítve – megtiltja az állami intézményeknek az államterület és az állam szuverenitását és függetlenségét sértő szerződések

²⁴ Economic Freedom Country Profile Honduras (February 2025). <https://www.heritage.org/index/pages/country-pages/honduras> (2025. 12. 10.).

²⁵ Doing Business 2020. https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/pdf/db2020/Doing-Business-2020_rankings.pdf (2025. 12. 10.). A 2024. évtől indított *B-Ready (Business Ready)* értékelésben (<https://www.worldbank.org/en/businessready/about-us/covered-economies>) az ország még nem szerepel.

²⁶ *Report of the Special Rapporteur on the right to development, Surya Deva, on his visit to Honduras. A/HRC/60/25/Add.1*, 13. pont. <https://docs.un.org/en/A/HRC/60/25/Add.1> (2025. 12. 10.). (a továbbiakban: Report of the Special Rapporteur)

²⁷ FERNÁNDEZ–DIRKMAAT (2019): i. m., 10.

²⁸ Alexander: i. m.

²⁹ Constitucional n° RI-769-11 de Supreme Court (Honduras), 17 de Octubre de 2012. <https://hn.vlex.com/vid/671832869> (2025. 10. 01.).

vagy más kötelezettségvállalások megtételét és jóváhagyását. A bíróság döntését társadalmi egyetértés kísérte, miközben a törvényhozás elnöke – *Juan Orlando Hernández* későbbi államfő – sajnálatosnak nevezte az ítéletet arra hivatkozva, hogy az munkalehetőségektől fosztotta meg a hondurasiakat.³⁰

Az ítéletet követően két jelentős változás következett be: eltávolították az öttagú Legfelső Bíróság megsemmisítés mellett szavazó négy bíróját,³¹ és módosították az alkotmányt.³² A bíróság átalakítása után megnyílt az út az újabb szabályalkotásra: a különleges övezetek létrehozását elősegítő 236-2012. sz., 2013. január 25-i törvénnyel³³ a hondurasi törvényhozás módosította az alkotmány 294., 303. és 309. cikkelyeit. A 294. cikk új szabályozása értelmében a törvényhozás jogosulttá vált a területi és helyi közigazgatás szintjein túl különleges jogállású területeket létrehozni, amelyekben a 303. cikk értelmében különleges igazságszolgáltatási rendszer működtethető, a 309. cikk pedig bevezette a Foglalkoztatási és Gazdasági Fejlesztési Zónák (*Zonas de Empleo y Desarrollo Económico, ZEDE*) intézményét. Az új szöveg értelmében a törvényhozás organikus törvény³⁴ elfogadásával jogosulttá vált különleges, autonómiával és jogi személyiséggel felruházott ZEDE-ket létrehozni, a részletszabályokat e jogforrásnak kellett tartalmaznia.

3.1. A 2013–2024 közötti jogi keret

Az alkotmánymódosítást követően, 2013. szeptember 5-én a tegucigalpai törvényhozás törvényben szabályozta a ZEDE-k működésének részleteit. A 120-2013. sz. organikus törvény³⁵ preambulumban igyekezett a 2012-es legfelső bírósági döntésben jelzettekre reflektálva hangsúlyozni, hogy az immár ZEDE-nek nevezett térségek létrehozását a fejlesztés teszi szükségessé, amelynek célja a hondurasiak életminőségének javítása, egyebek mellett az egészségügy, oktatás, infrastruktúra és közbiztonság tekintetében. A preambulum szintén kiemelte, hogy habár a ZEDE-kben lehetséges a világ más részein alkalmazott igazságszolgáltatási rendszerek és eljárások alkalmazása, azokban az emberi jogok védelmének legalább a hondurasi törvényhozás által megállapított szintjét biztosítani kell.

A ZEDE-k jogi jellegét a törvény 1. cikke határozta meg. Eszerint azok az állam elidegeníthetetlen részei, amelyekben érvényesül az alkotmány és a kormány hatásköre a szuverenitás, igazságszolgáltatás, államterület, honvédelem, külügyek, választások, személyazonosító igazolványok és útlevelek kiadása vonatkozásában. A törvény szerint másrésről a ZEDE-k jogi személyiséggel bírnak, jogosultak saját irányvonalukat meghatározni és normatív szabályozásaikat megalkotni azzal, hogy azoknak igazodniuk kell a nemzeti fejlesztési célkitűzésekhez, és elő kell segíteniük az állam külkereskedelmének fejlődését. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy átvehették más államok vonatkozó szabályozásait, de akár úgy is felépíthették jogrendszerüket, hogy az több állam szabályozásának keverékéből áll

³⁰ Declaran inconstitucional ciudades modelos en Honduras. *International Alliance of Inhabitants*, 26 octobre 2012. https://fre.habitants.org/nouvelles/info_locales/declaran_inconstitucional_ciudades_modelos_en_honduras (2025. 12. 10.).

³¹ A bírák eltávolításáért az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság 2023. november 29-én elmarasztalta Honduras, és kötelezte a bírácoknak járó elmaradt fizetések, összesen mintegy kétmillió dollár megfizetésére. *Gutiérrez Navas y Otros vs. Honduras*. [Sentencia] IACtHR No. 514 (2023). Az ítélet spanyol nyelven elérhető: https://www.corteidh.or.cr/docs/casos/articulos/seriec_514_esp.pdf (2025. 12. 10.).

³² Alexander: i. m.

³³ Decreto No. 236-2012, <https://www.aduanas.gob.hn/wp-content/uploads/2020/10/DECRETO-236-2012-REFORMA-CONST-QUE-PERMITE-CREAR-ZEDE.pdf> (2025. 12. 01.).

³⁴ Olyan törvény, amelyet a törvényhozás nemzeti jogszabályok szerint meghatározott minősített többsége tud csak elfogadni, módosítani, illetve megsemmisíteni.

³⁵ Ley Orgánica de las Zonas de Empleo y Desarrollo. <https://cambiogeneracional.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/08/ley-org-3a-l-nica-de-las-zonas-de-empleo-y-desarrollo-econ-3b3mico-zede-decreto-no-120-312.pdf> (2025. 12. 01.).

össze.³⁶ A ZEDE-k szintén kötelezettek lettek transzparens módon működve bel- és külföldi befektetéseket vonzani annak érdekében, hogy munkahelyeket teremtsenek, csökkentsék a társadalmi egyenlőtlenségeket, és biztosítsák a lakosság számára az oktatást, egészségügyi ellátást, közbiztonságot és az infrastruktúra fejlesztését a hondurasiak életkörülményeinek javítása érdekében.

A 4. cikk lehetővé tette, hogy saját pénzügyi és adóigazgatási rendszert működtessenek, illetve hogy államon belüli és kívüli kötelezettségeket létesítsenek, amelyek nem szorultak a hondurasi kormány jóváhagyására, viszont a hondurasi kormány nem is tartozott ezekért felelősséggel. Ugyanígy kizárta a törvény azt, hogy a PPP-projektek (*public-private partnership*) megvalósítását kivéve a ZEDE-k állami forrásból részesedhessenek. Az 5. cikk feljogosította őket arra, hogy saját gazdasági- és jogrendjüket kialakítsák annak érdekében, hogy bel- és külföldi befektetéseket, illetve tehetségeket vonzzanak, illetve hogy az igazgatási struktúrájukat önállóan hozzák létre, azzal a megkötéssel, hogy a meritokráciának érvényesülnie kell.

A törvény cserébe hatásköröket biztosított. A 3. cikk értelmében a ZEDE-k megkapták a hondurasi önkormányzatoknak járó jogosultságok gyakorlásának lehetőségét, illetve a preambulumban jelzett igazságszolgáltatási különállást. A törvény 8. cikke szabályozta a jogforrási hierarchiát: a legmagasabb helyre a hondurasi alkotmányt tette, amit sorrendben a ZEDE-k vonatkozásában kötött nemzetközi szerződések, a ZEDE-kről szóló organikus törvény, illetve a törvény 41. cikkében meghatározott hondurasi törvények³⁷ követték, majd a ZEDE megfelelő intézményei által elfogadott belső szabályozások. A 7. cikk értelmében a ZEDE-k kötelesek voltak a megalkotott belső szabályaik közzétételére azzal, hogy ha a hondurasi törvényhozás jóváhagyására is szükség lenne, akkor a hivatalos lapban (*Diario Oficial La Gaceta*) is közzé kellett azokat tenni.

A törvény második fejezete (9-10. cikkek) a lakók és a ZEDE-k területén tartózkodók alapvető jogait és kötelezettségeit – elsősorban az eltérő jogrend tiszteletben tartását – szabályozta, míg a ZEDE-k számára biztosította az együttélés szabályai megalkotásához fűződő jogot. A törvény harmadik fejezete tartalmazta a közigazgatással kapcsolatos előírásokat. Eszerint minden ZEDE-ben működnie kell egy jó gyakorlatok megvalósítását szolgáló bizottságnak (*Comité para la Adopción de Mejores Prácticas, CAMP*) és egy technikai titkárnak (*Secretaría Técnica, ST*), illetve biztosítani kell a ZEDE működésének auditálását. A CAMP huszonegy nagy tiszteletnek örvendő, vezetői tapasztalattal rendelkező, a magán-, köz- és akadémiai szférából érkező, nemzetközileg elismert személyből áll, akiknek a feladata egyebek mellett a belső szabályozók megalkotása, a ZEDE működési irányainak meghatározása, a lakossággal együttműködésben az ST kinevezése és visszahívása, az ST döntéseinek és normatív rendelkezéseinek jóváhagyása, az Igazságügyi Tanács (*Consejo de la Judicatura*) tíz bírójának előterjesztése, üresedés esetén új CAMP-tagok megválasztása, illetve szerződés kötése az auditálást biztosító céggel. (A 13. cikk értelmében az auditálást legalább évi egy alkalommal biztosítani kell, ami szintén a CAMP felelőssége.) A CAMP akkor működőképes, ha legalább 12 tagja van; a tagokat a hondurasi államfő nevezi ki az állami törvényhozás jóváhagyásával.

³⁶ Assessing the Effect of Special Economic Zones (SEZs) on Development in Central America. *Center for Strategic & International Studies*. 1. <https://web.tresorit.com/l/4i5AJ#nV8zu7b4C4MwuKW87witgw&viewer=mFveWnQo9tVuKR1OzBsvhjnz8S9QjyOh> (2025. 12. 01.).

³⁷ A felsorolás szerint e körbe tartoznak a nemzeti himnuszról, címeréről, zászlóról és más állami szimbólumokról, a parti tengerről és a csatlakozó övezetről szóló állami törvények, továbbá a büntető törvénykönyv és más kiegészítő jellegű jogszabályok azon rendelkezései, amelyek különösen drogkereskedelem, pénzmosás, emberkereskedelem, genocídium, terrorizmus, gyermekpornográfia, kiskorúak kizsákmányolása vagy szervezett bűnözés tényállását, illetve a bel- vagy külföldi elkövetők felelősségre vonásának, illetve kiadatásának szabályait tartalmazzák.

A törvény alapján az ST a legmagasabb rangú végrehajtó hatalom a ZEDE-ben, illetve annak törvényes képviselője, akit a CAMP választ megújítható hét éves mandátumra. ST csak született hondurasi állampolgár lehet. Feladatai egyebek mellett a ZEDE külső képviselete, az általa szükségesnek vélt befektetésvédelmi egyezmények (*convenio de estabilidad jurídica*) megkötése, bizalmi vagyongazdálkodók (*fideicomiso*) létrehozása szolgáltatások ellátásának, javak megvásárlásának és igazgatásának, illetve más ügyek vitelének érdekében, a CAMP által meghatározott politikai irányvonalak megvalósítása érdekében a közigazgatás és a kormányzat munkájának irányítása, a ZEDE jogi szabályozásai alkalmazásának biztosítása, valamint szükség szerint ideiglenes szabályozások kibocsátása a működés biztosítása érdekében.

A törvény negyedik fejezete szabályozta az igazságszolgáltatás és a belbiztonság kérdéseit. A 14. cikk értelmében minden olyan ügyben, ahol nincs kötelezően előírt bírósági fórum, a ZEDE különleges jogállásából fakadóan az ott működő különbíróságok járnak el, kivéve, ha a felek szerződésben más bíróságot választanak. A különbíróságok bírójának személyére a CAMP tehet javaslatot a 15. cikk értelmében, az általa készített listáról pedig a hondurasi Legfelső Bíróság segédszerve, az Igazságszolgáltatási Tanács (*Consejo de la Judicatura del Poder Judicial*) választotta ki a bírókat. A 17. cikk értelmében a hondurasi mellett járatosnak kellett lenniük az angolszász jogrendben is, míg a 18. cikk lehetővé tette büntetőügyekben esküdtek alkalmazását, a 19. cikk szerint pedig a bírók immunitást élveztek. A 21. cikk kötelezte a ZEDE-t a jogi képviselet elérhetővé tételére azok számára is, akik ezt anyagi okból nem engedhették meg. A 22. cikk kötelezte a ZEDE-t a rendőrség, nyomozó hatóságok, büntetés-végrehajtás intézményeinek létrehozására és működtetésére.

Az ötödik fejezet a ZEDE-k gazdasági működésének szabályait tartalmazta. A 23. cikk szerint gazdaságilag önállóak voltak, de el kellett kerülniük a deficitet, illetve tiszteletben kellett tartaniuk a magántulajdont. A 32. cikk értelmében adók és vámok tekintetében külföldnek minősültek, vagyis akkor kellett a vonatkozó adminisztrációt végezni és adót, illetve vámot megfizetni, ha a ZEDE területéről Honduras más részeibe értékesítenek árut, javat vagy szolgáltatást. A földtulajdont az állam nevében kezelhették, miközben az állam kisajátítási joga megmaradt a ZEDE-k területén, a kártalanítás összegét ebben az esetben a ZEDE-n kívüli hasonló tulajdonságú földek értékének megfelelően kellett meghatározni (25. cikk). A 28. cikk lehetővé tette, hogy Honduras a ZEDE-k számára célszerűség, illetve közérdek alapján a ZEDE-ken kívüli területet is kisajátítson és azt az utóbbiak kezelésébe adja.

A hatodik fejezet értelmében a ZEDE-k létrehozhatták saját oktatási, egészségügyi, társadalombiztosítási és kutatásfejlesztési rendszereiket. Oktatás tekintetében a teljes oktatási spektrumot meg kellett teremteniük, míg a munkavállalók számára minden olyan jogot biztosítaniuk kellett, amelyet Honduras nemzetközi szerződésben vállalt, illetve amelyek nemzetközi szervezetek – például a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) – előírásaiból fakadtak. A 36. cikk kifejezetten előírta, hogy amennyiben ugyanolyan mértékben alkalmas két jelölt egy álláshely betöltésére, akkor a hondurasi állampolgárt előnyben kell részesíteni a külföldivel szemben. További előírás volt, hogy a ZEDE-k területén működő cégeknek legalább 90%-ban hondurasi állampolgárokat kell foglalkoztatniuk, és számukra legalább a kifizetett bértömeg 85%-át kell biztosítani; ezen arányoktól csak a törvényhozás felhatalmazásával lehetett eltérni. Az arányszámokból fakadóan tehát Honduras elsősorban a vezetők tekintetében számolt külföldiekkel, de a 90 és a 85% közötti kicsi különbségből láthatóan azt is igyekeztek biztosítani, hogy a vezetésbe hondurasiak is kerüljenek. A ZEDE-k jogosultak voltak környezetvédelmi szabályozást is alkotni.

A záró és átmeneti rendelkezésekről szóló hetedik fejezet megkülönböztette az alacsony és nagy népsűrűséggel rendelkező területeken létrejövő ZEDE-ket (38. cikk), az utóbbiakat csak az érintett területen lefolytatott, a létrehozást támogató népszavazás esetében engedte

létrehozni. A 43. cikk megtiltotta az őslakosok és afrohondurasiak (*afrodescendientes*)³⁸ olyan földekhez fűződő jogainak megsértését, amelyeket a hondurasi kormány biztosított számukra, illetve feljogosította a ZEDE-ket együttműködési és fejlesztési programok kivitelezésére a közösségek vonatkozásában abban az esetben, ha azok kölcsönös megegyezésen alapulnak, és biztosítják kultúrájuk és szokásaik megőrzését. A 44. cikk előírta, hogy minden ZEDE-ben külön bizalmi vagyonkezelő révén kell a bevételeket kezelni, a beszedett adó 12%-át pedig egyenlő arányban egy vagy több bizalmi vagyonkezelő révén a következő öt állami prioritásra kell fordítani: igazságügyi képzések, a parlament által kijelölt közösségi projektek, a kormány által meghatározott fejlesztési és társadalmi projektek, a hondurasi települési önkormányzatok fejlesztési alapjából finanszírozott projektek és a Hondurasi Fegyveres Erők fejlesztése.

A befektetők védelmét szolgálták a garanciális szabályok: a 45. cikk értelmében a ZEDE-kről szóló törvényt módosítani vagy hatályon kívül helyezni a parlament kétharmados többségével lehetett, azonban abban az esetben, ha a ZEDE lakossága a 100.000 főt meghaladta (volna), akkor ehhez a lakosság népszavazás útján adott beleegyezése is szükséges lett volna. Az organikus törvény hatályon kívül helyezése után legalább 10 éves átmeneti időszakot kellett biztosítani, aminek során a hatályon kívül helyezett törvény rendelkezései teljes mértékben érvényesülnek továbbra is.

3.2. Próspera a gyakorlatban

A 2013-as törvény alapján 2020-ban jött létre az első két ZEDE: Próspera és Ciudad Morazán,³⁹ majd 2021-ben Orquídea. Jelen írásban az elsőt, Prósperát vizsgálom. A projekt egyeztetése 2016-ban indult a hondurasi kormánnyal,⁴⁰ a létrehozásról szóló megállapodást 2017-ben írták alá. A terület PPP-konstrukcióban és nem profitorientált városként jött létre, a hondurasi alkotmánynak alávetve. A működtetését az Amerikai Egyesült Államokban, Delaware-ben bejegyzett Honduras Próspera Inc. (HPI) vállalta, amelynek vezérigazgatója (CEO) *Erick A. Brimen* venezuelai származású amerikai üzletember, a washingtoni központú NeWay Capital⁴¹ vezetője. A NeWay Capital a Tipolis Inc. csoporton keresztül kapcsolódik az azt irányító *Titus Gebel* német közgazdászhoz, a nonprofit Free Private Cities szervezet alapítójához.⁴² A HPI egyik finanszírozója a kaliforniai Szilícium-völgyben tevékenykedő Pronomos Capital, amely víziójának középpontjában az új típusú, tisztességes és megbízható kormányzás áll.⁴³

Küldetése szerint Próspera „az egyetlen USA-beli vállalat, a HPI által működtetett olyan hondurasi szabadkereskedelmi övezet, amely az emberi jogok védelmét, a bel- és külföldi

³⁸ A 2013. évi népszámlálás alapján Honduras lakosságának 9, míg az őslakos szervezetek 2008. évi felmérése szerint 20%-a számít őslakosnak, illetve afrohondurasinak.

³⁹ <https://www.morazan.city/>; <https://chartercitiesinstitute.org/ciudad-morazan/> (2025. 12. 01.). Morazán ZEDE *Massimo Mazzone* Hondurasban élő olasz üzletember projektje volt, aki részt vett Próspera fejlesztésében is. Perdomo, Marcia: Crypto Bros Are Trying to Bankrupt Honduras for Scuttling Their Private Cities. *Foreign Policy in Focus*, 6 February 2025. <https://fpif.org/crypto-bros-are-trying-to-bankrupt-honduras-for-scuttling-their-private-cities/> (2025. 12. 01.).

⁴⁰ Chowdhry, Amit: Próspera: Interview With Founder & CEO Erick Brimen About The Startup Zone. *Pulse 2.0*, 9 July 2025. <https://pulse2.com/prospera-profile-erick-brimen-interview/> (2025. 12. 01.).

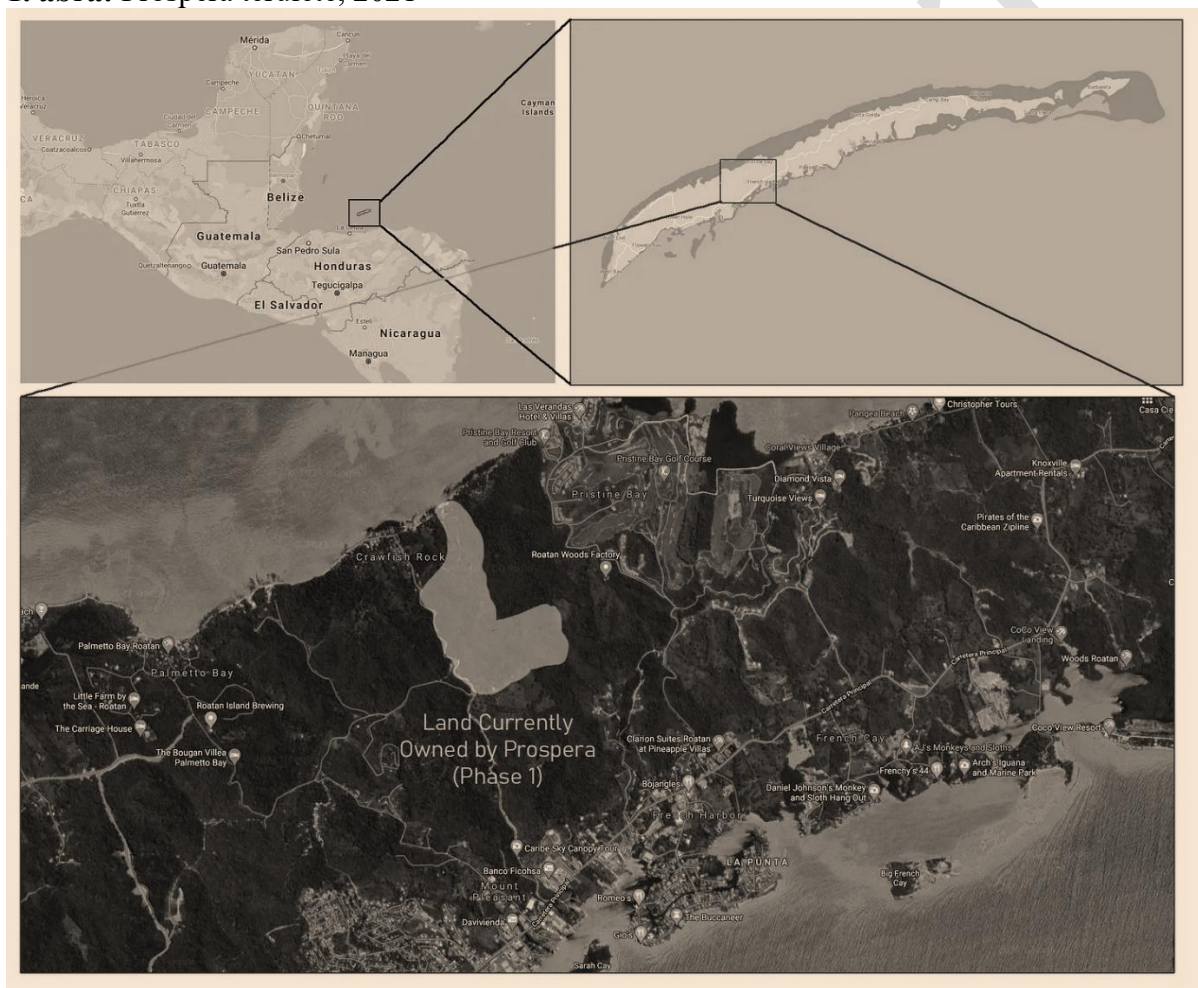
⁴¹ A magán- és közszféra együttműködése révén gazdasági és társadalmi fejlődést célzó vállalat latin-amerikai fókusszal. <https://www.newaycapital.com/> (2025. 12. 10.).

⁴² CALDAS, Lara: Charter Cities and dedemocratization in neoliberalism: the case of Honduras. *Tensões Mundiais*, 2024/43, 115. (doi: 10.33956/tensoesmundiais.v20i43.12405)

⁴³ <https://www.pronomos.vc/knowledge> (2025. 12. 01.). A Pronomos Capital alapítója és vezetője *Patri Friedman*, a beregszászi felmenőkkel rendelkező, 1976-ban közgazdasági Nobel-díjban részesült *Milton Friedman* unokája, míg a tanácsadók között szerepel *Balaji Srinivasan* kriptomogul, *Peter Thiel*, a Paypal alapítója, illetve *Marc Andreessen* szoftverfejlesztő. Utóbbi kettő jelentős anyagi támogatással segítette *Donald Trump*, illetve *JD Vance* 2024-es kampányát.

befektetések elősegítését és jól fizető munkahelyek teremtését célozza, és amelybe már több mint 120 millió dollár befektetés érkezett.”⁴⁴ Próspera egy jórészt lakatlan és beépítetlen 58 hektáros terület ZEDE-kénti üzemeltetésének jogát szerezte meg a hondurasi kormánytól, amely a szárazföldről elkülönülő Roatán szigetén⁴⁵ helyezkedik el (lásd 1. ábra). A ZEDE melletti területeken egy zömében angolul beszélő afrohondurasiak által lakott halászfalu és egy golfklub helyezkedik el, ez utóbbit Próspera 2021-től elkezdte felvásárolni és a ZEDE-be bevonni.⁴⁶

1. ábra: Próspera területe, 2021⁴⁷

A terület fejlesztését kiemelt célként fogalmazták meg, így Próspera tanácsadó testületébe bevonták a dubai nagy építkezések idején a Dubai Nemzetközi Pénzügyi Központ (DIFC) vezérigazgatói székében ülő *Jeff Singert* és munkatársát, *Chirag Shah-t*, valamint *Olive Portert*, a georgiai Sandy Springs építészét, illetve *Tom Murcottot*, aki korábban befektetések Songdoba

⁴⁴ <https://www.prospera.co/news/prospera-faqs> (2025. 12. 01.).

⁴⁵ Roatán (Honduras szárazföldi területeitől eltérően) 1550 és 1700 között angol gyarmat volt, ezért a lakosság jelentős része angolul beszélő európai és brit-afro-karibi leszármazott.

⁴⁶ Corbett, Rachel: The For-Profit City That Might Come Crashing Down. *The New York Times Magazine*, 28 August 2024. <https://www.nytimes.com/2024/08/28/magazine/prospera-honduras-crypto.html> (2025. 12. 01.).

⁴⁷ Forrás: Alexander: i. m.

vonzásával foglalkozott.⁴⁸ Az ide irányuló befektetések 2022-ben a Hondurasba irányuló teljes zöldmezős beruházások közel egyharmadát tették ki.⁴⁹

A terület maga alkotta „alkotmányát” az ún. Karta⁵⁰ jelenti, amely tartalmazza az intézményrendszerre és a jogokra vonatkozó legfontosabb szabályokat. A Karta első változatát 2018. augusztus 23-án fogadták el, majd több módosításra is sor került. A ZEDE-kről szóló törvény és a Karta alapján elkészült és nyilvánosan elérhető Próspera 3560 oldalas, angol-spanyol kétnyelvű „működési szabályzata” (*Code of Rules*),⁵¹ amely valamennyi vonatkozó jogszabályt tartalmaz. A Karta módosítása – így akár a kormányzati rendszer megváltoztatása, a különleges jogállás felszámolása vagy a HPI kiszorítása a működtetésből – népszavazás során kifejezett egyszerű többséggel (nem a megjelent, hanem az összes választó 51%-ával) lehetséges, de csak akkor kerülhetne ilyen szavazásra sor, ha a lakosságszám a 100.000 főt elérné.

A Karta alapján a kormányzás egy kilenc főből álló testület, a *Council of Trustees* (CoT) feladata, amelynek öt tagja a lakosság által választott, négy pedig a HPI által delegált – habár amíg a terület szinte lakatlan, addig mind a kilenc főt a HPI delegálja. A tagok mandátuma hét évre szól és bármennyiszer megújítható. A testület a döntéseit kétharmados többséggel hozza, vagyis – feltételezve a testület tervek szerinti teljes működését – a HPI legalább egy képviselőjének támogatnia kell minden változtatást, ami kellő biztonságot jelenthet a befektetők számára. Az érem másik oldala viszont, hogy a működési szabályokat eleve a HPI írta, így azok megváltoztatásához szükséges a kétharmados többség, ami nem tűnik könnyen kivitelezhető megoldásnak. A Karta értelmében a lakosság 50%-a népszavazáson megbuktathatja a CoT-t, de csak egy törvény elfogadását követő hét napon belül, míg azt követően kétharmados többséggel csak egy törvény visszavonásáról dönthetnek, annak módosításáról már nem.⁵²

A terület operatív vezetését a Technikai Titkár Hivatala és az annak élén álló Technikai Titkár (ST), illetve helyettese látja el, megválasztása szabályait, továbbá feladat- és hatáskörét a Karta részletesen leírja. Ezek közül külön szükséges kiemelni a IV. cikk 4.02. (4) (c) pontban meghatározott feladatát, miszerint kapcsolatot tart külső (Prósperán kívüli) partnerekkel, ideértve a hondurasi hatóságokat, intézményeket és szervezeteket. Ennek terjedelme a szuverenitás kérdése és a ZEDE-kről szóló törvény 12. cikk 2) pont⁵³ okán érdemes vizsgálatra. Az ST a rá vonatkozó szabályok értelmében jogosult Próspera nevében külföldi partnerekkel is tárgyalni, illetve szerződést kötni, azonban a ZEDE-kről szóló törvény 1.⁵⁴ és 3.⁵⁵ cikkei egyértelműsítik, hogy a befektetésvédelmi megállapodások aláírása – amelyeket rendszerint államok kötnék egymással és amely klasszikusan egy ZEDE hatáskörébe eső, külpolitikai vonatkozású kérdés lehetett – nem érintheti Honduras szuverenitását, mert a ZEDE hatáskörei

⁴⁸ Alexander: i. m.

⁴⁹ Chowdhry: i. m.

⁵⁰ Charter of Próspera / Carta de Próspera. <https://pzgps.hn/wp-content/uploads/2024/11/Charter-of-Prospera-TS-CAMP-Certified.pdf> (2025. 12. 10.).

⁵¹ Próspera Zede Code of Rules – Código de Reglas de Próspera. <https://pac.hn/wp-content/uploads/2020/10/Prospera-Legal-Code-TOC-v11.10-Compressed-Protected.pdf> (2025. 12. 10.).

⁵² Alexander: i. m.

⁵³ „Aláír általa szükségesnek tartott kérdésekben befektetésvédelmi megállapodásokat;”

⁵⁴ „A ZEDE-k Honduras elidegeníthetetlen részét képezik, amelyek a szuverenitás, az igazságszolgáltatás, az államterület, a nemzetvédelem, a külkapcsolatok, a választási ügyek, valamint a személyazonosító okmányok és útlevelek kiadása tekintetében a Köztársaság Alkotmányának és a nemzeti kormányoknak vannak alávetve, a Köztársaság Alkotmányának 329. cikkének hetedik bekezdésében foglaltak szerint.”

⁵⁵ „A ZEDE-k a hondurasi alkotmány és más törvények által a helyi önkormányzatok számára biztosított eljárási jogosítványokat, hatásköröket és kötelezettségeket biztosító funkcionális és közigazgatási autonómiát élveznek. Kizárólagos joghatósággal bíró autonóm és független bíróságokkal rendelkeznek, amelyek átvehetik a világ más részeiről származó jogrendszereket vagy jogi hagyományokat, az emberi jogok védelmének hondurasi alkotmányban biztosított minimumszintje biztosításának kötelezettségével.”

nem haladhatják meg bármely más hondurasi települési önkormányzat hatásköreit. Ennek oka az, hogy a ZEDE, így Próspera is, csak belső ügyei egy része tekintetében bír önkormányzatisággal, amibe beletartozik például a gazdasági berendezkedésének vagy a polgári és kereskedelmi vonatkozású jogszabályainak a meghatározása, de semmilyen olyan kérdés nem, amely Honduras terület feletti szuverenitását megkérdőjelezné vagy annak csorbítására alkalmas lehet. Ez a kérdés nagy jelentőségű, mert a RED-ekről szóló 123-2011. sz. törvény megsemmisítésének egyik oka a Legfelső Bíróság részéről a RED-ekről szóló korábbi törvény 7., illetve 67-71. cikkeinek rendelkezései voltak, amelyek szerint a RED-ek jogosultak lettek volna külkapcsolatokat ápolni, illetve a törvényhozás utólagos jóváhagyásával nemzetközi szerződéseket kötni. A ZEDE-kről szóló törvényben ilyen rendelkezések nem szerepeltek, sőt kifejezetten ezzel ellentétes szabályok kerültek a vonatkozó jogszabályokba.

A törvény értelmében a ZEDE-k nem jogosultak saját igazságszolgáltatási rendszer létrehozására sem. Ezt a hondurasi Legfelső Bíróság CSJ-01-2021. számú dokumentuma tette meg, amely az állami bírósági rendszerben kialakította a ZEDE-bíróságok rendszerét, és azokat igazságszolgáltatási szempontból saját maga alá rendelte. A ZEDE-kről szóló törvény adta lehetőségekkel élve Prósperában a hondurasi büntetőjog érvényesül, de a polgári jog tekintetében autonómiával rendelkezik, így az angolszász jogrendszerekre – elsősorban az Amerikai Egyesült Államokra – jellemző megoldásokat rendelték alkalmazni a szabályozás és az igazságszolgáltatás tekintetében is: Próspera Közép- és Dél-Amerika egyetlen angol-spanyol kétnyelvű szabadkereskedelmi övezete, amelyben az USA kereskedelmi jogát, illetve innovációbarát piacsabályozási politikáját alkalmazzák.⁵⁶

A polgári jogi viták preferált megoldása a választottbíróshoz fordulás, a felek azonban szabadon választhatják meg a fórumot; megegyezés hiányában a *Próspera Arbitration Centre* (PAC) jár el. A PAC egy bírósághoz nagyon hasonló szervezet,⁵⁷ amely egyrészt a központi igazságszolgáltatási szerv Prósperában, másrészt viszont hosszabb távú célja latin-amerikai, illetve globális szinten is választottbírósi szolgáltatásokat nyújtani egyének, illetve cégek jogvitáiban.⁵⁸ A PAC-nál online is kezdeményezhető eljárás, a választottbíróstagjai pedig döntően angolszász, jelentős részben az USA-hoz kötődő jogászok, akik angol és spanyol nyelven nyújtanak szolgáltatásokat.⁵⁹

A Prósperába költözéshez szükséges a társadalmi szerződés (*social contract*) aláírása, ami a prósperei önkormányzati struktúra elfogadásának írásbeli megerősítését jelenti. A társadalmi szerződésben rögzített szabályokat be kell tartani, illetve olyan hondurasi törvényeknek is meg kell felelni, amelyek például tiltják az abortuszt, az eutanáziát vagy a fegyvertartást.⁶⁰ Emellett szükséges az éves tagsági díj befizetése – 260 amerikai dollár hondurasiaknak, 1300 külföldieknek –, valamint a hondurasi letelepedési engedély megszerzése, amiben a HPI jogászai segítik az érdeklődőket. Észtország mintájára, ahol ezt már 2014 óta alkalmazzák,⁶¹ Prósperában is lehetővé tették az *e-residency* kiváltását, aminek révén egy egyszeri 379 dolláros regisztrációs díj, illetve a lakosonkénti éves tagsági díj befizetése mellett lehetővé vált vállalkozások bejegyzése. Az *ePróspera*-nak nevezett intézmény vezetőjének Ott Vattert, az észt *e-residency* egyik központi figuráját tették meg,⁶² 2024 végig pedig 2000 *e-residency*-t adtak ki.⁶³ Az oktatás (mintegy 60 gyermek számára) Montessori-rendszerben valósul meg.⁶⁴

⁵⁶ <https://www.prospera.co/news/prospera-faqs> (2025. 12. 01.).

⁵⁷ Chowdhry: i. m.

⁵⁸ <https://pac.hn/about-us-2/> (2025. 12. 01.).

⁵⁹ <https://pac.hn/> (2025. 12. 01.).

⁶⁰ Alexander: i. m.

⁶¹ <https://www.e-resident.gov.ee/> (2025. 12. 01.).

⁶² Alexander: i. m.

⁶³ Chowdhry: i. m.

⁶⁴ Corbett: i. m.

Az elmúlt évek alatt Próspera több szempontból is megvalósított olyan innovációt, amelynek elérése cél volt a ZEDE létrejöttékor. Egyrészt jóval könnyebb gazdasági keretrendszer ad Honduras többi részéhez képest, amelyet általánosságban az elhúzódó adminisztrációs folyamatok és a korrupció elterjedtsége jellemez. Így például a 42 napos hondurasi átlag helyett Prósperában egy nap alatt lehetett új céget létrehozni, a létrehozáshoz pedig nem tizenegy, hanem mindössze három lépcsőre volt szükség.⁶⁵

Az adószabályok tekintetében Prósperában a jövedelemadó nem haladhatja meg a 10%-ot, illetve vannak további adók, de a Karta szerint nem lehet összességében a megtermelt GDP 7,5%-ánál nagyobb összeget elvonni, míg az eladósodottság a GDP 20%-át nem haladhatja meg.⁶⁶ A személyi jövedelemadót 10%-ra állították be, az áfa 2,5%, míg a földtulajdont évi 1%-os telekértékadó terheli. További garanciális szabály, hogy az övezet nem jogosult egyoldalúan adót emelni.⁶⁷ A Prósperában befizetett adók 12%-a a hondurasi állam intézményeit illeti meg a 2013. évi törvény fentebb bemutatott rendelkezéseinek megfelelően, 44% a közszolgáltatásokat biztosító *General Service Provider*nek (GSP) jár, míg 44% a helyi „önkormányzatot” (*Próspera municipal government*) illeti mindazon szolgáltatások díjának fedezésére, amelyeket nem szervezett ki alvállalkozónak.⁶⁸

Pénzügyi szempontból az egyik igazán jelentős üzletnek a földértékesítést szánták: a HPI profitja csak kisebb részben ered a tagdíjakból és a GSP-től származó járulékokból. Az elképzelés az volt, hogy minél sikeresebb, versenyképesebb a város, annál többen akarnak ott földet vásárolni és annál magasabbak lesznek az árak.⁶⁹ A földdel való üzletelés azonban hagyományosan érzékeny kérdés Hondurasban, amely továbbra is az egyik legveszélyesebb hely a föld- és környezetvédők számára: 2012–2022 között legalább 160 környezetvédőt öltek meg.⁷⁰ A probléma nemzetközi szinten is látható: 2023-ban az Amerika-közi Emberi Jogi Bíróság elmarasztalta Hondurast a garífuna közösség – afrikai rabszolgák és őslakosok keveredéséből kialakult etnikai csoport – kollektív földjogainak megsértéséért.⁷¹ A közösség az 1800-as évek végén, 1900-as évek elején tengerparti földterületeket kapott a hondurasi kormánytól, ahonnan az elmúlt évtizedekben ingatlanbefektetők próbálják őket kiszorítani, többnyire a hondurasi állam intézményeinek segítségével.⁷²

Próspera befektetői ezért különösen odafigyeltek arra, hogy olyan területet kérjenek, ahol a hondurasi kormány soha senkinek nem biztosított jogcímet a birtoklásra.⁷³ Ennek ellenére mégis ellenállásba ütköztek. A Prósperának szánt terület melletti település, a természetvédelmi területen fekvő, afrohondurasiak által lakott Crawfish Rock fenyegetve érezte magát a ZEDE-kről szóló törvény 28. cikkében szabályozott földkisajátítási lehetőség, illetve korábbi tapasztalatok okán,⁷⁴ és a tervezett beruházás elleni harc legfontosabb szereplőjévé vált.⁷⁵ Félelmük nem is volt alaptalan: 2023 nyarára Próspera beruházói mintegy 2,5 km²-nyi

⁶⁵ FERNÁNDEZ, Daniel–DIRKMAAT, Olav: Seguimiento del estudio sobre impacto económico de las zonas económicas especiales en Honduras: ¿Pueden las ZEDE hondureñas implugar el desarrollo institucional y económico? *UFM Market Trends*, 2020, 5. <https://trends.ufm.edu/wp-content/uploads/2020/10/honduras-zede-2020-ufm-market-trends.pdf> (2025. 12. 01.).

⁶⁶ Alexander: i. m.

⁶⁷ Chowdhry: i. m.

⁶⁸ Alexander: i. m.

⁶⁹ Alexander: i. m.

⁷⁰ Report of the Special Rapporteur, 61. pont.

⁷¹ *Caso comunidad garífuna de San Juan y sus miembros vs. Honduras*. [Sentencia] IACtHR No. 496 (2023).

⁷² Bohn, Diana: Honduras: Government-supported tourism pushes Garífuna maroons off their land of 200 years. *San Francisco Bay View*, 30 December 2016. <https://sfbayview.com/2016/12/honduras-government-supported-tourism-pushes-garifuna-maroons-off-their-land-of-200-years/> (2025. 12. 01.).

⁷³ Alexander: i. m.

⁷⁴ Az általános hondurasi tapasztalatokon túl Roatán szigetén több *gated community* is található, amelyek igyekeznek terjeszkedni a körülöttük fekvő szegényebb területek rovására. Corbett: i. m.

⁷⁵ Perdomo (2025): i. m.

földterületet, Roatán 3%-át szerezték meg, sőt a szigeten túl, a Honduras szárazföldi területén fekvő Puerto de Satuyé de La Ceiba-ban is szereztek ingatlant,⁷⁶ annak a szabálynak köszönhetően, hogy a ZEDE területének nem kell összefüggőnek lennie. A kezdetben 58 hektáros terület így 2024-re már lényegesen nagyobbra, mintegy 1000 hektárra (10 km²) nőtt.⁷⁷ A ZEDE erejét és (korábbi) politikai támogatottságát mutatja ez a terjeszkedés, tehát mások földtulajdonhoz fűződő jogának sérülékenysége talán az, amelyet a leginkább erősített a ZEDE-kre vonatkozó szabályozás.⁷⁸

A földterületek megszerzése mellett az építkezés is folytatódott. Az elsőként elkészült Beta-épület után 2024-ben befejezték a tizennégy emeletes Duna-torony építését, ahol lakóingatlanok mellett egy kórház, laboratórium, kávézók és irodák is működni kezdtek.⁷⁹ Az egészségügyi ellátás kísérleti jellegűnek is nevezhető, az USA-beli szabályozó hatóság (FDA) engedélyével nem bíró módszereket is alkalmaznak a klinikán, míg magában a komplexumban immár 200-nál is több bejegyzett cég van jelen.⁸⁰ Más lakóépületek egyelőre nem épültek, de a Zaha Hadid Architects által tervezett, Beyts-nek nevezett és applikáció segítségével egyedi igény szerint alakítható látványtervek alapján épülő majdani ingatlanok lényegesen drágábbak, mint amit egy hondurasi megengedhet magának. Emiatt egyértelmű, hogy a projekt a kiemelkedően fizetőképes rétegeket, a digitális nomádokat, kripto-befektetőket és bio-hackereket célozza.

Próspera megvalósítói a beruházást egy modellnek tekintetik, céljuk a Hanza-városokra emlékeztető „különleges övezetekre” épülő hálózat létrehozása, amelyek hasonló szabályok – kormányzás mint szolgáltatás⁸¹ – és infrastruktúra alapján működnek, ezáltal gerjesztve gazdasági növekedést különböző régiókban.⁸² Nehézséget jelent viszont a szabadon választható jog. 2024 nyarán meghalt egy építőmunkás Prósperában, és nem volt egyértelmű, hogy milyen jog szerint és ki számoltatja el a munkáltatót a haláleset miatt. A munkás családja a hivatalos tájékoztatás szerint megfelelő, „legalább a hondurasi szabályok szerint járó” kompenzációt kapott, de további részletek nem ismertek,⁸³ illetve a munkabaleset körülményeinek kivizsgálására sem került sor.⁸⁴

4. A ZEDE-k felszámolása

A különleges jogállású területek felszámolása nem egyedi; még akkor is előfordul, ha azokat nemzetközi szerződés védi. Ennek jó példája a Hongkong visszaadásáról szóló 1984. évi kínai-brit közös nyilatkozat, amelyben Kína vállalta, hogy Hongkong 1997. július 1-jei visszatérését követően 50 évig lehetővé teszi a nagyfokú önkormányzati autonómiát, és pekingi kézbe csak a külügyek és a védelempolitika kerül. Az „egy ország, két rendszer” politika ellenére Peking a 2010-es évek közepétől vitatni kezdte a közös nyilatkozat kötelező jogi jellegét, majd 2014-ben a kínai külügyi szóvivő a belügyekbe való avatkozásnak minősítette a brit alsóház Külügyi

⁷⁶ Perdomo, Marcia: ZEDE Próspera, el proyecto anarcocapitalista que se ha adueñado sigilosamente del 3% de isla en el caribe hondureño. *Criterio.hn*, agosto 9, 2023. <https://criterio.hn/zede-prospera-el-proyecto-anarcocapitalista-que-se-ha-aduenado-sigilosamente-del-3-de-isla-en-el-caribe-hondureno/> (2025. 12. 01.).

⁷⁷ Corbett: i. m.

⁷⁸ CALDAS: i. m., 116.

⁷⁹ Chowdhry: i. m.

⁸⁰ Corbett: i. m.

⁸¹ „Governance as a Service” (GaaS).

⁸² Chowdhry: i. m.

⁸³ Corbett: i. m.

⁸⁴ Gummuluru, Divya: Próspera, Honduras: A Controversial Experiment in Corporate Governance. *International Relations Review*, 23 October 2025. <https://www.irreview.org/articles/2025/10/23/prspera-honduras-a-controversial-experiment-in-corporate-governance> (2025. 12. 01.).

Bizottságának vizsgálatát.⁸⁵ Két hónappal később a *Daily Telegraph* hozta le a londoni kínai nagykövet „Ne hagyjuk, hogy Hongkong közénk álljon” című véleménycikkét, amelyben a városállam politikai rendszerének akkor kezdődő átalakítását a valódi demokrácia kezdetének nevezte.⁸⁶ Kína ma már egyértelműen „történelmi dokumentumnak” tekinti a közös nyilatkozatot, és tagadja annak nemzetközi jogi relevanciáját, míg az Egyesült Királyság kormánya továbbra is arra törekszik, hogy rábírja Pekinget a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségei teljesítésére.⁸⁷

A RED-ekhez hasonlóan a ZEDE-ket is támadták fennállásuk idején alkotmányellenességre hivatkozással. Például azzal, hogy létrehozásukkal a törvényhozás túlterjeszkedett a hatáskörén, és ezzel megsértette a hatalmi ágak szétválasztásának elvét; hogy a ZEDE-k mikroállamként működve aláássák Honduras szuverenitását és területi integritását; vagy hogy azokban az ST túlhatalma miatt nem érvényesül a hatalmi ágak szétválasztásának elve.⁸⁸ A 2022-ben hivatalba lépett új államfő korábban kifejezetten ellenezte a ZEDE-k létrehozását, aminek okán a hondurasi bankok hitelezési hajlandósága azonnal megszűnt a projektek iránt.⁸⁹

Vannak olyan vélemények, miszerint a hondurasi politikai elit veszélyt látott a ZEDE-k működésében, mert a demokráciát érintő edukációs hatásuk miatt esélyt kínáltak volna az ország politikai kultúrájának átalakítására.⁹⁰ Ezzel azonban homlokegyenest ellentétes következtetésre jutott az ENSZ különleges jelentéstevője (bár a 2024. évi hondurasi látogatása során az időjárási körülmények miatt nem tudott Roatán szigetére elutazni, és többszöri próbálkozás ellenére sem tudott találkozót szervezni a HPI-vel). Jelentésében kiemelte, hogy a Próspera miatt az alábbiakban bemutatott perben Hondurasszal szemben fellépő befektetői csoport nyomásgyakorlása jól mutatja a befektetők és az állam közötti egyenlőtlen helyzetet. Sürgette azt, hogy Honduras csak olyan cégek bevonását tegye lehetővé a megvalósuló fejlesztésekbe, amelyek tevékenységük során tiszteletben tartják a nemzetközi standardokat.⁹¹

A ZEDE-k alkotmányellenességét végül a Legfelső Bíróság 2024. szeptember 20-i döntése⁹² mondta ki, amely visszamenőleges hatállyal megsemmisített minden jogszabály- és alkotmánymódosítást, amely a ZEDE-k vonatkozásában született. Az alapul szolgáló beadvány az oktatási rendszer egységes és diszkriminációmentes jellegének sérelme felől támadta a

⁸⁵ Foreign Ministry Spokesperson Hong Lei's Remarks on the Announcement made by UK House of Commons' Foreign Affairs Committee on an Inquiry into the Implementation of Sino-British Joint Declaration, 26 July 2014. https://www.mfa.gov.cn/eng/xw/fyrbt/fyrbt/202405/t20240530_11349313.html (2025. 12. 01.).

⁸⁶ The Daily Telegraph carries Ambassador Liu Xiaoming's article on Hong Kong: "Let's not allow Hong Kong to Come Between us", 15 September 2014. https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zwbdt/202405/t20240530_11355838.html (2025. 12. 01.).

⁸⁷ The Six-Monthly Report on Hong Kong: 1 January to 30 June 2025. Deposited in Parliament by the Secretary of State for Foreign, Commonwealth and Development Affairs, 23 October 2025, 4–5. <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/68f9ec5f0794bb80118bb7c5/57th-Hong-Kong-Six-monthly-report-January-June-2025.pdf> (2025. 12. 01.).

⁸⁸ A feltételezett alkotmányellenességi problémák összefoglalását adja spanyol nyelven a 2012 óta a ZEDE-k megszüntetéséért küzdő Rodríguez, Fernando Garcia: *Zonas de empleo y desarrollo económico (ZEDE) en Honduras, aproximaciones jurídicas. 2017–2020.* Friedrich-Ebert-Stiftung, 2021. <https://collections.fes.de/publikationen/download/pdf/460436> (2025. 12. 01.).

⁸⁹ Corbett: i. m.

⁹⁰ Az eltörlésről szóló döntés egy jelentős geopolitikai változás közepette történt: 2023. március 26-án Tegucigalpa elismerte a Kínai Népköztársaságot, és ezzel megszakította a diplomáciai kapcsolatokat Tajvannal. A hondurasi politikai elit egy részét a ZEDE-k által teremtett kiszámítható és politikai zsarolástól („vámszedéstől”) védettebb mező zavarta, ahogy Pekinget is, amely kifejezetten törekszik a saját beruházó cégeit a helyi munkaügyi és más jellegű előírások alól kivonni. Berg, Ryan C.–Ellis, Evan: *The Geopolitics of Honduras's Special Economic Zones.* Center for Strategic & International Studies, 9 June 2022. <https://www.csis.org/analysis/geopolitics-hondurass-special-economic-zones> (2025. 12. 01.).

⁹¹ Report of the Special Rapporteur, 2., 85. és 90. pontok.

⁹² SCO-0738-2021. számú ítélet. Elérhető: <https://juecesporlademocracia.org/2024/11/29/sentencia-de-inconstitucionalidad-de-las-zede-publicada-en-el-diario-oficial/> (2025. 12. 01.).

jogintézményt, a ZEDE-k létrehozásáról szóló törvény 34. cikke ugyanis lehetővé tette, hogy kialakítsák saját oktatási és képzési programjukat az oktatási rendszer minden szintjén. Ez sértette az alkotmány 160. cikkében szereplő rendelkezést, amely a Hondurasi Autonóm Állami Egyetem (*Universidad Nacional Autónoma de Honduras*) felügyeleti hatáskörét biztosítja az országban folyó valamennyi oktatási tevékenység felett. A Legfelső Bíróság a ZEDE-kről szóló törvény 34. cikke alapján azt sem látta biztosítotttnak, hogy az ilyen különleges övezetekben létrehozott oktatási rendszerek biztosan megfelelnek az alkotmány 151. cikkében előírt laikus jellegnek és diszkriminációmentességnek, és kétséget kizáróan teljesítenék a nemzeti kultúra megőrzése és terjesztése vonatkozásában előírt alkotmányos elvárásokat. A Bíróság érvelése alapján a megsemmisítésben szerepet játszott továbbá az alkotmány 374. cikkében szereplő örökkévalósági klauzula védett köréhez tartozó alkotmányos értékek sérelme is. Erre hivatkozással a Bíróság hatályon kívül helyezte a ZEDE-k létrehozását lehetővé tevő korábbi alkotmánymódosításokat: az adminisztratív egységekre, az igazságszolgáltatás egységességére, illetve a gazdasági fejlesztés állami ismérveire vonatkozókat.⁹³

A Legfelső Bíróság ítéletében külön figyelmet szentelt az *Universidad Olga y Manuel Ayau Cordón* (UOMAC) egyetem prósperai képzési helye kérdésének, amelynek vonatkozásában tett megállapításai kiemelt fontosságúak. A kampusz létrehozásáról szóló megállapodást az ST 2022. január 14-én írta alá a guatemalai egyetem képviselőivel. A Bíróság az egyes közép-amerikai államok,⁹⁴ az Amerikai Egyesült Államok és a Dominikai Köztársaság között létrejött szabadkereskedelmi megállapodás, a CAFTA-DR⁹⁵ 10.4 cikkében foglalt legnagyobb kedvezmény elve, illetve a Honduras és Kuvait közötti befektetésvédelmi megállapodás⁹⁶ 16. cikk (4) bekezdésében a ZEDE-kben megvalósuló beruházásokra kikötött legalább 50 éves védelem összefüggésében rögzítette, hogy a ZEDE-k létrehozásáról szóló jogszabályi keret eltörlése ellenére a jelzett 50 éves időtartam vonatkozásában az egyetem működésének biztosítása továbbra is Honduras nemzetközi kötelezettsége.⁹⁷ Ez a megállapítás kulcsfontosságú, ahogy az ítélet rendelkező részében a Bíróság hangsúlyozta: a jóhiszeműen megvalósított beruházások védelmet élveznek a ZEDE-k felszámolását követően is.⁹⁸

Az alkotmányellenességről szóló döntés természetesen negatívan érintette a fejlesztőket, akik a fenyegetésen túl⁹⁹ más eszközöket is igénybe vettek. A HPI, a St. John's Bay Development Company és a PAC LLC alkotta Próspera Group a Világbank Beruházási Viták Rendezésének Nemzetközi Központja (ICSID) előtt perelte be Hondurast, összességében egy közel 10,8 milliárd dolláros követeléssel.¹⁰⁰ A floridai republikánus képviselő, *María Elvira Salazar* 2024 szeptemberében azzal fenyegette meg Hondurast, hogy „januártól új seriff lesz a

⁹³ 294., 303. és 329. cikk.

⁹⁴ Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras és Nicaragua.

⁹⁵ Dominican Republic-Central America FTA (CAFTA-DR) Final Text. <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/cafta-dr-dominican-republic-central-america-fta/final-text> (2025. 12. 10.).

⁹⁶ A 2014. január 15-én aláírt hondurasi–kuvaiti befektetésvédelmi megállapodást kihirdette a hivatalos lap 2014. április 12-i számában közzétett Decreto No. 367-2013. https://slatestarcodex.com/Stuff/zede_kuwait.pdf (2025. 12. 01.). Nemzetközi jogi szempontból figyelemre méltó, hogy a szöveget két példányban írták alá a felek, minden példány három – arab, spanyol és angol – nyelven volt megfogalmazva, mindhárom autentikusnak nyilvánították a szerződés záró rendelkezésében, de kikötötték azt is, hogy a szövegváltozatokból eredő vitákban az angol verzió az irányadó.

⁹⁷ Az egyetem jelenleg online formában nyújt képzéseket: <https://uomac.net/faq/index.html> (2025. 12. 01.).

⁹⁸ A rendelkező rész 4. pontja.

⁹⁹ Perdomo (2025): i. m.

¹⁰⁰ A jelenleg is folyamatban lévő ügy nyilvános iratai és egyéb dokumentumai elérhetők: <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/23/2> (2025. 12. 01.).

városban”, utalva *Donald Trump* – akkor még remélt – választási győzelmére,¹⁰¹ amit *Erick Brimen* már a választások utánra időzített washingtoni útjával is igyekezett megerősíteni.¹⁰²

5. Összegzés

Honduras, hasonlóan a térség államainak jelentős részéhez, strukturális problémákkal küzd, amelyek gazdasági, politikai, jogi és társadalmi kihívásokat is okoznak. A 2009. évi katonai puccs után az állam korrupt vezetése olyan jogi eszközökhöz nyúlt, amelyek máig ható következményekkel fenyegetik a közép-amerikai államot. Különösen kiemelkedő *Juan Orlando Hernández* felelőssége, aki 2010–2013 között házelnökként főszerepet játszott a RED-ek, majd a ZEDE-k törvényi kereteinek megalkotásában, majd 2014–2022 között államfőként azok megvalósításában. Hernández 2024 júniusában egy new yorki bíróság 45 év börtönre ítélte drogcsempészetért, illetve lőfegyverrel való visszaélésért, az általa működtetett „narko-állam” 2022 utáni felszámolása miatt pedig tucatnál is több, a Hernández idején kötött megállapodásokat elvesztő befektetői csoport perli most Honduras. Ezek közül az egyik a Próspera Group.¹⁰³

Próspera egy érdekes, sok tekintetben utópisztikus kísérletnek tűnik: a kezelésbe vett területeken szolgáltatásként üzemelő kormányzat épült ki, amely az együttélés szabályrendszerét több ezer oldalnyi jogszabálysövegben rögzítette. A cél névleg az államokra jellemző túlzott bürokrácia, korrupció és nehézkes ügyintézés meghaladása, de kérdéses, hogy mindez valóban reális elvárás-e egy profitorientált befektetői csoporttal szemben. Habár a hatékonyságot az üzleti szemlélet erősítheti, a szabályok módosítására vonatkozó előírások legalábbis kétségessé teszik a valódi, alulról érkező demokrácia kialakulását, amit a fenntartható városoktól a harmadik generációs emberi jogok védelme és erősítése kapcsán várnánk. Ennek hiányában viszont megalapozottnak tűnik az a gyakran hangoztatott észrevétel, miszerint az ilyen entitások egy nagy bevásárlóközponthoz hasonlítanak, ahonnan a tulajdonos tetszése szerint eltávolíthat szinte bárkit.

A 2020 óta eltelt években megkezdődött az utópia megépítése, amelynek eddig látható jelei nem a filantrópia megvalósulását mutatják: földterületek megszerzése révén jelentős terjeszkedés; olyan „alternatív” gazdasági (különösen orvosi) tevékenységek megvalósítása, amelyek esetenként nem rendelkeznek állami engedélyekkel; a bitcoin hivatalos valutaként kezelése, ami a gazdasági folyamatok átláthatatlanságát és kiszámíthatatlanságát erősíti. Mindezek a kihívások immár másodjára is a jogszabályi keretrendszer felszámolását eredményezték, azonban formailag a már létrejött ZEDE-k 10, illetve – a CAFTA-DR országaiból érkező befektetők esetében, mint amilyen Próspera is – 50 éves védettséget élveznek. Elképzelhető olyan jogi érvelés, amely megkísérli ezt a védettségi periódust megszüntetni annak bizonyításával, hogy rosszhiszemű befektetőkről van szó, akik például a hondurasi állammal szembeni tevékenységet próbálnak folytatni, de valószínűleg a jogszabályi keret eltörlése önmagában kellően elbizonytalanító lesz a működtetés jövője szempontjából.

Mindez a tapasztalat nemcsak Honduras, hanem más országok számára is példaértékű, mert rámutat arra, hogy a gyenge állami intézmények nem képesek és sokszor nem is képesek megvédeni az állami vagy állampolgári érdekeket, de a befektetők számára sem jelentenek ideális beruházási terepet. Hondurasban egy alkotmányellenesen hatalomra került rezsim gazdasági célokat szem előtt tartva nyitott utat külföldi tőkéscsoportoknak, csökkentve az állam

¹⁰¹ Perdomo (2025): i. m.; Perdomo, Marcia: Arrecia injerencia y amenazas tras fallo de inconstitucionalidad de las ZEDE en Honduras. *Criterio.hn*, noviembre 29, 2024. <https://criterio.hn/arrecia-injerencia-y-amenazas-tras-fallo-de-inconstitucionalidad-de-las-zede-en-honduras/> (2025. 12. 01.).

¹⁰² Perdomo (2025): i. m.; <https://www.facebook.com/reel/3945673465666075> (2025. 12. 01.).

¹⁰³ Perdomo (2025): i. m.

szuverenitását is, majd amikor ezt a legfelső bírói testület érvénytelenítette, akkor az alkotmányt védő bírakkal szemben lépett fel és módosította az alkotmányt. A hatékony és reziliens intézményrendszer tehát kulcsfontosságú a befektetők számára, de az állam és az állampolgárok érdekeinek védelme szempontjából is, mert amíg az nem áll rendelkezésre, addig mindig az „állam az államban” entitás kialakulásának veszélye lebeg majd egy-egy ilyen döntés körül.

POSTPRINT